

I concertsalar skulle gitarren aldrig våga sig...

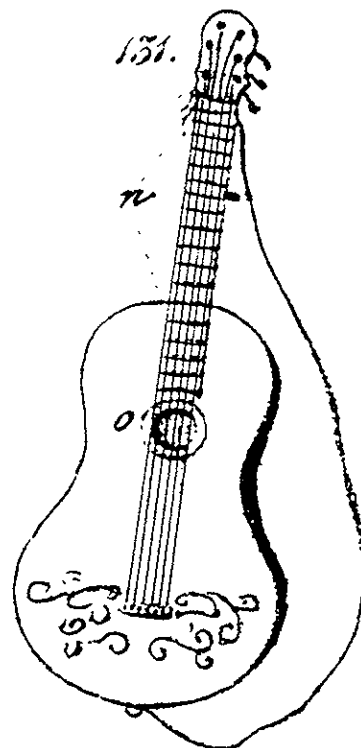
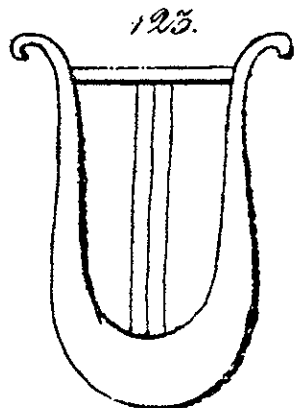
av Kenneth Sparr

Gitarrens genombrott i Sverige kom under 1820-talet, då den definitivt trängde bort den svenska lutan. Ett tecken på detta är att gitarren fått ett eget, om än kortfattat, kapitel i Abraham Mankells bok "Harmonia. Anteckningar till befrämjande af en allmännare bildning i Musikaliska Ämnen", som trycktes i Stockholm 1833. Den lilla boken på drygt 200 sidor behandlar musikens elementa och uppehåller sig rätt mycket kring musikinstrumenten. Mankells beskrivning av gitarren ger i all sin korthet och beskäftighet en liten tidsbild från det begynnande 1830-talet. Abraham Mankell (1802-1868) var född i Tyskland, men invandrade till Sverige 1823. Han blev bl a sånglärare vid skolor i Stockholm och senare organist i S:ta Klara församling samt musikdirektör vid Stockholms gymnasium. Genom föreläsningar och ett antal böcker verkade han för en popularisering av musiken.

I kapitlet om gitarren ges vi en synnerligen rudimentär historik. Vi får veta litet om besträngning, strängmaterial och stämning samt om instrumentets huvudsakliga funktion. En intressant uppgift gäller den höj- och sänkbara halsen. Mankell ger dock inga närmare detaljer som förklarar detta speciella arrangemang. Att sådana anordningar faktiskt förekom bevisar bl a en bevarad gitarr av Johann Georg Staufers från ca 1825. Gitarren av Staufers tillverkning importerades också till Sverige under 1820- och 1830-talen. Mankells beskrivning belyser också gitarrens främsta funktion under denna tidsperiod: som ackompanjemangsinstrument snarare än soloinstrument. Visserligen avfärdar Mankell gitarrens hemvist i konsertsalen, men han uttrycker i övrigt en förhållandevis positiv inställning till instrumentet. Här följer Mankells egen beskrivning:

Om Gitarren

Redan i äldsta tider omnämnes *lyran*, hvilken likväl allraförst torde hafva varit ännu enklare än den vid fig. 123 afbildade. Ett dylikt, om icke samma instrument var Grekernas kithara, hvilken man dock påstår hafva skiljt sig från lyran både i anseende till

formen och strängarnas antal. Enligt fabeln skall lyran eller kitharan i början bestått af ett med strängar eller senor bespändt sköldpaddskal. Båda spelades länge med *plectrum*, som var bildadt af en penna, med hvilken man knäppte strängarna. Först sednare tillades resonansbotten, äfvensom man fann tonen behagligare, då den framlockades med fingrarna. Af dessa gamla instrumenter är vår gitarre en afart, endast mera fullkomnad. Denna är öfver hela den cultiverade världen bekant, dock synes Spanien vara det land, der den med största förkärlek omfattas, och dernäst Italien, hvarest i många nejder, såsom t. ex. i och omkring Neapel, nästan hvar och en spelar "*chitarra, mandolin och theorb*". Dessa olika namn beteckna alla gitarre-lik instrumenter. För icke lång tid tillbaka har man i Frankrike sökt gifva grekiska lyrans sköna form åt den moderna *gitarren*, hvarigenom *lyra-gitarren* har uppkommit, men dess prydliga skapnad är hinderlig för den spelande. — Bland de många afarterna af de gamlas kithara eller lyra äro *cittran* och *lutan* de, hvilka förnämligast voro i modet, till dess gitarren uppkom och utträngde dem. Denna har en tid bortåt varit ett verkligt mode-instrument, så väl för dess välljud och lättheten att på densamma lära sig de vanligaste accorder, som i anseende till vigheten att transportera densamma.

I concertsalar

Guitarrens vanliga form är angifven vid fig. 131. Den är försedd med sex strängar, som stämmas i tonhöjderne E, A, d, g, h och e. Till de tre sista eller högre begagnas tarmsträngar, hvaremot för de tre lägre användas strängar af silke, som äro tätt omspunna med silfvertråd. Gitarren är det enda brukliga stränginstrumentet, på hvars *gripbräde* (s. fig. n) tonhöjderne äro afmätta, så att för hvarje ton af den chromatiska scalan ett så kalladt *band* finnes, eller en smal upphöjd list af perlemo, elffenben, silfver eller mässing. Till dessa lister nedtryckas strängarna vid alla toner, som desamma icke gifva, då de äro "lösa", hvarigenom strängen afkortas och tonen sålunda blir högre. På resonansbotten finnes ett hål (o) till klangens förstärkande. Helt nyligen har man upfunnit ett sätt, hvarigenom gripbrädet efter behag kan bringas närmare intill strängarna eller från dem aflägsnas, och detta sker medelst en skruf bakpå halsen. För öfrigt har gitarren i anseende till sin structur åtskilligt gemensamt med violinen, som sedermera skall anföras. Här må dock en sak omnämnas, som

endast på gitarre-instrumenter är bruklig, nemligen den så kallade *capo tasto*, en liten med skinn öfverklädd metallplåt, som öfver strängarna fastskrufvas vid gitarrens hals, och medelst hvilken instrumentets stämning genast på en gång kan höjas. Om t. ex. gitarren står en half ton för låg, så fastskrufvar man *capo tasto* ofvan vid halsen öfver första bandet, hvarigenom instrumentet genast blir en half ton högre, utan att man behöfver omstämma någon sträng. Naturligtvis måste dock härvid handens läge på gripbrädet förändras.

I concertsalar skulle gitarren aldrig våga sig. Det eignar sig icke till melodien, utan är till sin natur ett *accompagnements-instrument*, och nämnde brist hos detsamma ersättes icke genom några svårigheter, om de ock aldrig så lyckligt öfvervinnas. Men såsom beledsagande en enkel melodi, utan anspråk på konst och svårigheter, är gitarren ett ganska behagligt instrument och särdeles tjenligt, att genom sina romantiska *accorder* höja effekten af en vacker sång.